

Соња Б. Драговић

Факултет за правне и пословне студије, Нови Сад

УТИЦАЈ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ НА ЈАЧАЊЕ НАЦИОНАЛИЗМА У МУЛТИКУЛТУРНИМ ДРУШТВИМА

Сажетак

Глобализација је процес у савременом друштву који, релативно, дуго траје и битно мења одлике и навике друштва, не само потрошачке већ и културне. Од самог почетка па све до данас главни циљ овог процеса је уклањање граница, стварање јединственог тржишта па самим тим и нестанак националних држава какве познајемо. Међутим, оно што се дешава у стварности је сасвим супротно. Процес глобализације је проширио свој утицај, па поред економије утиче и на друге области друштвеног живота. Тако проширени утицај глобализације на државе изазива супротан ефекат и долази до јачања национализма, посебно у развијеним мултикултуралним државама. Рад је састављен из 3 поглавља. Први део се бави карактеристикама процеса глобализације, други део се бави савременом државом, а трећи део буђењем национализма.

Овај рад има за циљ да одговори на питање да ли ће процес глобализације довести до нестанка држава као друштвено-политичких заједница или ће довести до њиховог прилагођавања савременим условима.

Методолошки приступ: у раду су коришћени методи анализе и синтезе, методи индукције и дедукције и метод анализе садржаја.

Кључне речи: глобализација, национализам, идентитет, мултикултурализам.

КАРАКТЕРИСТИКЕ ПРОЦЕСА ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ

“Капитализам је тигар пун снаге који се може искористити за оживљавање привреде, али само ако његове снаге контролишу државне и политичке институције. Глобализација је пустила овог тигра из кавеза и ослободила “дивљи” капитализам, који је, као и ослобођени тигар, почео показивати своје склоности дивље звери.“

Бењамин Р. Барбер

Глобализација означава динамичан економски, политички и културни процес који је омогућен брзим развојем на пољима транспорта и комуникација, а који је често вођен жељом великих корпорација за освајањем нових тржишта. Тако се може говорити о културним, економским или политичким димензијама глобализације.

Културна димензија глобализације иде у сусрет различитих светских култура и обичаја. Као основу за ширење, овај процес је искористио проток робе, капитала и људи преко државних граница а са њим и проток навика, обичаја и култура. Овај процес код различитих људи изазива различите реакције. Неки сматрају утицај нове културе позитивним развојем који обогаћује постојећу културу док други у новој култури виде претњу утврђеним вредностима и правилима.¹⁾

Пошто западне мултинационалне корпорације имају слободан приступ свим другим земљама света, културни садржаји који се преносе путем западне телевизије, филма, моде и музике иду заједно са њима и преплављују домаће медије. Тако се слабе традиционалне, локалне културе и укуси и убрзава стандардизација тржишта унутар западног појмовног оквира. Потрошачи ових производа глобалне културе су млади. Иако стотине милиона младих слуша исту музику и гледа исте филмове, ови глобално дистрибуирани производи не стварају позитивну нову глобалну свест код свих, већ само шире потрошачку културу.²⁾

1) <http://bs.wikipedia.org/wiki/Globalizacija> 12.02.2013 u 20,00

2) Ричард Барнет и Џон Кавана, „Хомогенизација глобалне културе“, *Глобализација*, приредили: Цери Мандер и Едвард Голдсмит, Клио, Београд, 2003, стр. 97-105.

Образовање и знање се сматрају највреднијим ресурсом у XXI веку. Међутим, под утицајем глобализације и оно добија „усмерени“ карактер, и представља нешто сасвим друго, посебно у неразвијеном свету. С једне стране, оно се одвија под утицајем престижних светских научних и образовних институција и има позитиван утицај на општи развој науке. Са друге стране, ово утиче „на свој начин“ на породицу као основну ћелију друштва и мења њен културни идентитет. Оно одваја децу од њихове културе и од природе, а уместо тога их обучава да буду уско специјализовани по мерилима тих институција. Долази до стварања услова за повећање ривалства, зато што је свако дете под притиском да буде подједнако добро као и оно друго. Постоји тежња код деце да све више времена проводе само са својим вршњацима што изазива све већу нетрпељивост између младих и старих, а сви ти притисци на крају доприносе и распаду традиционалне породице. То доприноси да на тај начин млади напуштају школе неспособни да користе своја знања и да функционишу у сопственом свету и из тог разлога касније напуштају пољопривреду и села, одлазећи у градове где постају зависни од новчане привреде. Процес модернизације доводи и до губитка индивидуалности, људи постају несвесни и несигурни, под притиском да живе према идеализованим сликама. Тежња за идеалом подразумева и одбацивање сопствене културе и сопствених корена, односно порицање сопственог идентитета. Та лична несигурност додатно доприноси слабљењу породичних и друштвених веза. Још једна од последица миграције становништва са села у градове је и та да у градовима има мало понуда за посао па се млади људи који су се образовали одједном налазе у борби за опстанак. У таквим ситуацијама било какве верске или етничке разлике се преувеличавају и искривљују а још додатно је и власт склона да штити своје чиме други трпе дискриминацију, што на крају резултира повећаним насиљем.³⁾

Економска димензија глобализације означава стварање и утврђивање правила јединственог светског тржишта. Противници глобализације тврде да велике мултинационалне корпорације користе већ зарађени капитал да онемогуће стварање конкуренције са којом би морали делити тржиште. Ограничењем суверене улоге националне државе, ширењем тржишта на целу планету, гомилањем

3) Хелена Норберг-Хоц, „Притисак да се изврши модернизација и глобализација“, *Глобализација*, приредили: Џери Мандер и Едвард Голдсмит, Клио, Београд, Клио, Београд, 2003, стр. 44-62.

богатства у све мање земаља долази до све веће диспропорције између богатих и сиромашних.

Огромни напори усмерени ка развоју Трећег света после Другог светског рата нису били мотивисани чисто филантропским мотивима, већ потребом да се он уведе у трговински систем Запада како би западни производи и услуге добили шире тржиште, а западна индустрија добила извор јефтине радне снаге и сировина.⁴⁾ Увођење новог економског система, нових врста житарица и индустријске експлоатације минерала, као и учешћем на глобалном тржишту промењена је друштвена и економска структура неразвијених земаља. Оне су постајале све зависније од глобалних трговинских, финансијских и инвестиционих система, при чему су мултинационалне корпорације оснивале трговинске и производне базе у овим земљама и тамо продавале своје производе.⁵⁾ Програмима за развој Светске банке и других финансијских институција, земљама Трећег света су одобрени зајмови у вредности од више милијарди долара како би финансирале скупоцене пројекте за изградњу инфраструктуре и увезле технологију јер глобализација зависи од сталних државних улагања и захтева изградњу огромне индустријске инфраструктуре (путеви, енергетска постројења, школе). Овако субвенционисана инфраструктура омогућава да се роба која се масовно производи и превози на велике удаљености и продаје по нереално ниским ценама (које су наравно у већини случајева ниже од цене локалне робе). Крајња последица јесте да домаћа привреда поуздано нестаје, а са њом и локална заједница.⁶⁾ Да би финансирале увоз технологије и опреме, земље су принуђене да извозе још више робе (нафта, дрво, минерали). Економски, финансијски и технолошки, земље Трећег света постају све дубље увучене у „вртлог“ светског привредног система и захваљујући томе губе способност ослањања на сопствене снаге, а не тако ретко и сама природна богатства.

Политичка димензија глобализације је тесно везана са економском глобализацијом, односно појмом моћи, што подразумева међузависност политичке и економске моћи. Постојање јединственог светског тржишта смањује потенцијал националних држава

4) Едвард Голдсмит, „Развој као колонијализам“, *Глобализација*, приредили: Цери Мандер и Едвард Голдсмит, Клио, Београд, 2003, стр. 256-273.

5) Мартин Кор, „Глобална привреда и Трећи свет“, *Глобализација*, приредили: Цери Мандер и Едвард Голдсмит, Клио, Београд, Клио, Београд, 2003, стр. 63-80.

6) Оп. цит. Хелена Норберг-Хоц, стр. 44-62.

да директно подстичу развој властите економије и да постављају правила која дају предност властитим фирмама. Место доношења одлука се преноси из државних у међународне институције чиме се смањује могућност људи да директним изборима представника власти утичу на властити развој.⁷⁾

У далекој прошлости, појединац је имао стварну моћ, пошто су политичке и економске јединице биле мале и свака особа је могла да се непосредно нагоди са другим члановима заједнице. Данас развој повезује људе у веће политичке и економске заједнице па се може рећи да је сваки становник постао део глобалне привреде – један од 7 милијарди.

САВРЕМЕНА ДРЖАВА

Суверенитет

Држава са почетка XXI века се може са више аспеката разликовати од држава какве су биле у XX веку. Најчешће помињано питање везано за државу данас је питање суверенитета.

Постоје три елемента класично схваћеног суверенитета:

- то је скуп законских правила који имају супремацију у односу на било који други скуп правила;
- ова правила важе за људску популацију која се идентификује са неком територијом;
- држава подржава ова правила претњом употребе силе и има монопол у погледу њене употребе против оних који та правила крше; држава полаже право на употребу силе и у међународним односима у том смислу што има ексклузивно право на објаву рата.

Такође, по класичном схватању, питање легитимисања државног ауторитета тиче се само држављана појединачне државе. Велики број теоретичара аналитичара данас сматра да је Вестфалско схватање суверенитета државе и међународних односа застарело, односно погрешно схватање. Оно је, према њиховом мишљењу у данашње време неоперативно, јер је супротно чињеници да је данас скоро свака држава на неки начин део међународног поретка који се састоји из корпуса међународних докумената и међудржав-

7) <http://bs.wikipedia.org/wiki/Globalizacija>

них уговора. Многе државе, у многим битним аспектима својих правних система, међународном праву дају првенство у односу на унутрашње законодавство и тиме умањују свој суверенитет схваћен у класичном смислу. Такође, чланство у међународној војно/политичкој организацији, као што је НАТО, поткопава суверенитет схваћен као монопол на употребу силе изван граница државе. С тим у вези, поједини чланови повеље УН и других међународних аката, у погледу заштите људских права, тумаче се, по начелу „силе над правом“, тако да „дозвољавају“ мешање других држава у унутрашње послове суверене државе без сагласности УН.⁸⁾

Саскиа Сасен у свом раду наводи да економска глобализација представља једну важну трансформацију у територијалној организацији економске активности и политичко-економске моћи и да је суверенитет модерне државе конституисан на узајамно искључивим територијама и концентрацији суверенитета у нацијама. Међутим није довољно просто постулирати да са економском глобализацијом опада значај националне државе. Данас, главна динамика која је на делу у глобалној економији, доноси способност да се уклони посебан облик укрштања суверенитета и територије који је уграђен у модерну државу и модерни државни систем. Она то објашњава кроз компоненте нове географије моћи.

Прва од ових компоненти тиче се актуелних територија, на којима се, у специфичним институцијама и процесима, материјализује велики део глобализације. Друга компонента тиче се успона једног новог правног режима за управљање прекограничним економским трансакцијама. Трећа компонента јесте све већи број економских активности које се одвијају у електронском простору. Када се ове три компоненте нове географије моћи додају глобалној неспутаности корпорацијског капитала, откривају се аспекти односа између глобалне економије и националне државе, које преовлађујуће схватање дуализма глобалног и националног не успева адекватно да изрази. Овај дуализам се схвата као низ терена који се узајамно искључују, на којима национална економија или држава губи оно што глобална економија добија, односно подупире став да у глобализованој економији национална држава мора да слаби.

8) Милорад Ступар, „Светски поредак, глобализација и питање суверенитета“, *Филозофија и друштво*, Институт за филозофију и друштвену теорију, Београд, бр. 21/2003, стр. 273-294.

Она даље наводи да је држава на много начина укључена у овај новонастајући транснационални систем управљања. Али сама држава је подвргнута трансформацији и она учествује у давању легитимности новом учењу о њеној улози у економији. Кључна ствар у овој новој доктрини је растући консензус међу државама да се помогне раст и јачање глобалне економије. Своју одговорност многе владе данас схватају као нешто што превазилази традиционалну спољну политику и проширује се на светску трговину, глобалну животну средину и глобалну економску стабилност. Ово учешће државе у међународној арени је ствар крајње сложена и са много аспеката, при чему је учешће неких држава веће него других. Важно је то да глобални капитал поставља захтеве националним државама које на њих одговарају кроз стварање нових облика законитости. Нова географија глобалних економских процеса, стратешке територије економске глобализације морају да се дефинишу, како у погледу пракси корпорацијских чинилаца, укључујући и потребну инфраструктуру, тако и у погледу деловања државе на стварању нових законских режима или стварању легитимности за њих. Гледишта по којима је национална држава карактеристична просто по томе што губи значај не успевају да истакну ову врло важну чињеницу и оно што се дешава своди на једну функцију дуализма глобално-национално: оно што једно добија, друго губи.

Саскиа Сасен, насупрот томе, дерегулацију схвата не само као губитак контроле од стране државе, већ као кључни механизам за упоредно руковање међудржавним консензусом да се настави са глобализацијом и чињеницом да национални правни системи остају главна или кључна институција кроз коју се спроводе гаранције права уговора и својине. Стратешки простори на којима се одвијају многи глобални процеси често су национални; механизми путем којих се примењују нови законски облици, неопходни за глобализацију, често су део државних институција; инфраструктура која омогућава хиперпокретљивост финансијског капитала у глобалним размерама смештена је на различитим националним територијама. С тога се положај нације-државе, по њеном мишљењу, не може свести на положај нечега што губи значај. Опадајућа способност државе да спроводи регулативу над многим од својих индустрија не може се објаснити просто чињеницом да фирме данас делују пре у глобалној, него у националној економији. Сама држава је кључни чинилац у спровођењу глобалних процеса и учествујући

у њима, сама се мења. Облик и садржај учешћа различит је код високоразвијених земаља и земаља у развоју, као и унутар сваке од ових групација. На основу тога она закључује да суверенитет и територија остају кључна својства међународног система али, они се изнова конституишу и, делимично, преносе на друге институционалне арене изван државе и изван оквира територије која припада нација. Суверенитет, уместо да као последица глобализације и над-националних организација буде разорен, бива трансформисан.⁹⁾

Постоје и други аутори који не виде скорији крах државе. Тако Владимир Вулетић између осталог, наводи да је у последњим деценијама дошло до великих промена које су довеле читав систем, а може се рећи и светски поредак у стање неравнотеже. Међународна подела рада је доведена у питање, многе земље су стекле могућност поседовања нуклеарног наоружања, изоловани покрети су стекли могућност да нанесу озбиљне штете постојећем поретку али најдалекосежније промене су се догодиле у систему националних држава. Национална држава је постала реална препрека за функционисање глобалног економског система. Капитализам заснован на глобализацији економских делатности и организацијској флексибилности поткопава државни суверенитет али са друге стране, темељни принцип акумулације капитала захтева даљу монополизацију положаја кључних економских актера а такав положај могу обезбедити само јаке државе.¹⁰⁾

Мултикултурализам

Друга ствар која карактерише савремену државу је њена мултикултуралност. Глобализација је као процес између осталог отворила границе, не само за робу већ и за људе, па су тако, из различитих разлога многи одлучили на напусте своју земљу и оду да живе у неку сасвим другу. Ово је процес који траје већ јако дуго. Тако, данас скоро и да нема земље за коју се може рећи да није мултикултурна. Да би се дефинисао појам мултикултурализма неопходно је прво дефинисати појам културе и културног идентитета.

Култура се може дефинисати као скуп стечених знања али и као укупност друштвених, верских и сличних структура, уметнич-

9) Детаљније видети: Saskia Sassen, *Losing Control? Sovereignty in an Age of Globalization*, Columbia University Press, New York, 1996, str. 24.

10) Владимир Вулетић, *Између националне прошлости и европске будућности*, Службени гласник, Београд, 2008, стр. 21.

ких, интелектуалних и других појава којима се одликује неко друштво. Културни идентитет се односи на осећање континуитета из генерације у генерацију дате културне популационе јединице, на њихова заједничка сећања о ранијим догађањима и раздобљима у њеној историји, као и на представе које свака генерација има о колективној судбини дате популационе јединице и њене културе.¹¹⁾ Ако је култура конститутивна компонента нације, онда је и културни идентитет аспект националног идентитета. Унутар сваког друштва постоје бројне културне целине као што су локалне, регионалне, мањинске, руралне или метрополске културе. Довољно је само обратити пажњу на разлике и дијалекту, унутар језика великих европских нација, затим на разлике у обичајима које су понекад толико велике да постоје чак на нивоу локалних култура, ту су и подкултурне целине настале на бази социјалне стратификације, затим верске разлике, генерацијске културне разлике као и разлике унутар скупа омладинских подкултура. Сва ова диверзификација указује да заједништво, јединство, хомогеност унутар културе не постоји у апсолутном облику. За означавање ових разлика користе се појмови попут културног плурализма или мултикултурализма.¹²⁾ Концепт мултикултурализма се везује за последње деценије XX века и представља предмет бројних расправа и дебата. Као политички идеал мултикултурализам значи „подједнаке могућности праћене културном разноликошћу, у атмосфери узајамне толеранције.“ Поједини аутори мултикултурализам тумаче као део политичке коректности, као политику признавања грађанских права и културних идентитета и уопште вредности културног диверзитета.¹³⁾ Уско повезано са питањем мултикултуралности у савременом друштву је и питање миграција. У заједници држава постоји растући консензус да се, због протока капитала, информација и услуга, укину граничне контроле. Али, када су у питању имигранти и избеглице, било да је то у Северној Америци, Западној Европи или Јапану, национална држава, у одбрани сувереног права да контролише своје границе, полаже право на сав свој стари сјај. У бављењу имиграцијом држава се суочава са међународним режимом људских права

11) Детаљније видети: Антони Смит, *Национални идентитет*, Библиотека XX век, Београд, 1998.

12) Детаљније видети: Лорна Штрбац, *Глобализација и национална култура*, КОЦ, Шид, 2007.

13) Александра Ђурић-Милановић, „Мултикултурализам и религијски плурализам“, *Религија и толеранција*, Филозофски факултет – Центар за емпиријска истраживања религије, Нови Сад, вол. 8, бр. 14, стр. 357-374.

који је у успону. Са имигрантима и избеглицама долази до изражаја напетост између заштите људских права и заштите државног суверенитета. Ова напетост је посебно оштра у случају непријављених имиграната, пошто је само њихово постојање знак ерозије суверенитета. Порекло ове напетости је, бар делимично, у самој држави, у конфликту између њене власти да контролише улазак, и њене обавезе да штити становништво на својој територији. Поред тога, у мери у којој имигранти и избеглице добијају значајна права, ово се може схватити као обезвређивање држављанства као услова за приступ правима. Имиграција, стога, има двоструко својство: имиграција је главни предмет поновног национализовања политичког дискурса и његово средство, али и предмет владине политике и праксе. Текућа имиграциона политика у високоразвијеним државама све више је у сукобу са другим важним политичким оквирима међународног система. Постоји комбинација тежњи да се створе економски простори без граница, а да се ипак појача контрола којом би се имигрантима и избеглицама онемогућио пролаз.¹⁴⁾

БУЂЕЊЕ НАЦИОНАЛИЗМА

Према новијој представи о нацији, крајем XX века, управо се национализам доводи у везу са националним идентитетом. У својству идеологије језика, национализам је релативно модерна појава јер се јавио на политичкој сцени у једном раздобљу позног XVIII века. Термин национализам користи се на неколико начина и може да означава:

1. целокупан процес обликовања и одржавања нација или националних држава,
2. свест о припадности нацији заједно са сентиментима и стремљењима усмереним на њену безбедност и просперитет,
3. језик и симболику нације и њене улоге,
4. идеологију, укључујући културну доктрину нације и националне воље као и прописе за остварење националних стремљења и националне воље.

Последње значење, значење националистичког покрета тесно је повезано са националистичком идеологијом и оно означава национализам као идеолошки покрет за постизање и одржавање аутономије, јединства и идентитета, у име популације за коју неки

14) Оп. цит. Saskia Sassen, стр. 76.

њени припадници сматрају да представља стварну или „потенцијалну“ нацију.

Главне поставке идеологије национализма:

1. свет је подељен на нације од којих свака има своју индивидуалност, историју и судбину,
2. нација је извор целокупне политичке и друштвене моћи и лојалност нацији је изнад сваке друге привржености,
3. људска бића морају се поистоветити са нацијом уколико желе слободу и самоостварење,
4. нације морају бити слободне и безбедне ако се хоће да у свету владају мир и правда¹⁵⁾.

Ова последња поставка идеологије национализма у многоме говори у прилог поновном јављању национализма у свету, имајући у виду све веће немире, ратна жаришта, као и мешање неких држава у послове и политике других земаља.

Националистички идеал јединства оставио је дубоке последице. Пре свега подстакао је идеју о недељивости нације и оправдао искорењивање, често на силу, свих међутела и локалних разлика у интересу културне и политичке хомогености.

У елементе национализма можемо подвести појмове као што су аутономија, идентитет, национални дух, аутентичност, јединство и братство који образују узајамно повезан језик или дискурс који има своје експресивне церемонијале и симболе. Ти симболи и церемоније у толикој су мери део света у којем живимо да на њих већином и не обраћамо пажњу. Ту спадају очигледни атрибути нација, заставе, химне, параде, монете, престонице, заклетве, народна ношња, фолклор, музеји, ратни споменици, помени мртвим припадницима нације, пасоши, границе као и њихови скривени аспекти као на пример врсте националне рекреације, природа, народни јунаци и јунакиње, бајке, облици етикеције, архитектонски стилови, народна радиност, форме урбанистичког уређења, правне процедуре, образовна пракса и војни кодекси, сви они особени обичаји, колективне норме, стилови и начини делања и осећања који важе за све припаднике заједнице историјске културе. Национални симболи, обичаји и церемоније по много чему су најмоћнији и најтрајнији видови национализма. Посредством церемонија,

15) Оп. цит. Антони Смит, стр. 115.

обичаја и симбола сваки припадник заједнице учествује у њеном животу емоцијама и врлинама и преко њих поново се посвећује њеној судбини. Основни сентименти и стремљења које изазивају националистичка идеологија и националистички језик и симболи се односе на три главне ствари: територију, историју и заједницу.¹⁶⁾

Сви ти елементи, симболи и церемоније се могу посматрати као индикатори безбедности друштва и потенцијални извори угрожавања посебно у мултикултуралним заједницама. Најочигледнији примери за то у Републици Србији се могу наћи у јужној покрајини КиМ као и на самом југу Србије где је скоро било проблема због истицања албанских застава као и спорног споменика страдалим припадницима ОВК.

Према Антони Смиту постоје 2 основна типа национализма: грађански и територијални и етнички и генеалошки. Грађански и територијални модели нација обично производе одређене врсте националистичких покрета: „антиколонијалне“ покрете пре стицања независности и „интеграционе“ покрете по њеном стицању; етнички и генеалошки модели нације с друге стране обично доводе до сецесионистичких и дијаспоричних покрета пре стицања независности а касније до иредентистичких или „пан“ покрета.

Национализам делује на више различитих равни:

- Строго политичка раван – национализам као идеологија представља доктрину о јединицама политичке власти и скуп прописа у вези са природом носилаца власти; Национализам је исто тако доктрина о легитимним глобалним односима таквих јединица.
- Економска раван – национализам прописује самодовољност материјалних извора и чистоту начина живота сагласно свом опредељењу за аутономију и аутентичност; у противном националисти стреме максималној контроли над домовином и њеним материјалним изворима.
- Друштвена раван – национализам прописује мобилизацију народа, законску равноправност његових припадника као грађана и њихово учешће у јавном животу за „национално добро“.
- У најширој равни национализам се мора сагледати као облик истористичке културе и грађанског образовања, облик

16) Ибидем

који прекрива или замењује старије видове верске културе или породичног образовања. У том смислу се нације и национални идентитет морају сагледати као творевине национализма и његових поборника а њихов значај и величање такође су националистичко дело.¹⁷⁾

Уколико упоредимо равни на којима делује национализам са облицима глобализације (културна, политичка и економска) можемо закључити да делују на истим нивоима и рећи да негативно деловање и последице глобализације по природи ствари изазивају појачан национализам.

„Године после хладног рата посведочиле су почетак драматичних промена у идентитету народа и симболима тог идентитета. Глобална политика је почела да се преобликује дуж културних граница. У овом новом свету локална политика је политика етничитета а глобална политика је политика цивилизација и с тога је супарништво суперсила замењено сукобом цивилизација.“

Оживљавање религије широм света појачава културне разлике између друштава. Културе могу да се мењају и природа њиховог утицаја на политику и економију може да варира у различитим периодима али главне разлике у политичком и економском развоју цивилизација су јасно укорене у њиховим различитим културама. Запад је још увек најмоћнија цивилизација али његова моћ у односу на друге све више опада и наилази чак на отпор других друштава (као што је на пример исламско).¹⁸⁾ Све чешће се јављају сукоби на етничкој основи који погађају и најразвијеније земље света и говоре у прилог томе да етничко раслојавање има свој системски извор. Овакво стање доводи до распада у цивилизованим друштвима и до појаве самосвесне глобалне елите са једне стране а са друге стране до омасовљења несигурних, локализованих друштвених група чији је положај одређен недостатком економске, културне и политичке моћи. Реакција која се јавља због таквих услова се манифестује кроз масовно збијање у заклон традиционалних вредности – национализма, верског фанатизма и патријархализма.¹⁹⁾

Иако свако спомињање национализма углавном изазива негативне реакције у широј јавности и подсећа најчешће на некадашњу фашистичку Немачку, треба имати у виду да је он стално присутан

17) Ибидем

18) Семјуел Хантингтон, Сукоб цивилизација, ЦИД, Подгорица, 2000, стр. 19-30.

19) Оп. цит. Владимир Вулетић, стр. 23.

код свих народа, само је питање у којој се мери тренутно изражава. У свим националним државама постоје прилике када се свакодневне рутинске делатности обустављају и држава слави саму себе. Тада могу избити на површину патриотска осећања која се током остатка године морају држати далеко од свакодневних полова. Годишњи календар модерне нације понавља у малом њену дужу политичку историју: кратки тренуци националистичких осећања прекидају дужа раздобља постојане смирености, током којих се национализам привидно губи из вида.²⁰⁾ Иако је национализам савремених европских и других друштава још јасно изражен, он се карактерно разликује од национализма који је постојао у претходном веку када су категорије народа и националних идентитета биле релативно нове.²¹⁾

ЛИТЕРАТУРА

- Билинг, Мајкл, *Банални национализам*, Библиотека XX век, Београд, 2009.
- Вулетић, Владимир, *Између националне прошлости и европске будућности*, Службени гласник, Београд, 2008.
- Sassen, Saskia, *Losing Control? Sovereignty in an Age of Globalization*, Columbia University Press, New York, 1996.
- Смит, Антони, *Национални идентитет*, Библиотека XX век, Београд, 1998.
- Фукујама, Френсис, *Крај историје и последњи човек*, ЦИД, Подгорица, 2002.
- Хантингтон, Семјуел, *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица, 2000.
- Штрбац, Лорна, *Глобализација и национална култура*, КОЦ, Шид, 2007.
- Барнет, Ричард и Кавана, Џон, „Хомогенизација глобалне културе“, *Глобализација*, приредили: Џери Мандер и Едвард Голдсмит, Клио, Београд, 2003.

20) Мајкл Билинг, *Банални национализам*, Библиотека XX век, Београд, 2009, стр. 86.

21) Френсис Фукујама, *Крај историје и последњи човек*, ЦИД, Подгорица, 2002, стр. 285.

- Голдсмит, Едвард, „Развој као колонијализам“, *Глобализација*, приредили: Џери Мандер и Едвард Голдсмит, Клио, Београд, 2003.
- Кор, Мартин, „Глобална привреда и Трећи свет“, *Глобализација*, приредили: Џери Мандер и Едвард Голдсмит, Клио, Београд, 2003.
- Норберг-Хоц, Хелена, „Притисак да се изврши модернизација и глобализација“, *Глобализација*, приредили: Џери Мандер и Едвард Голдсмит, Клио, Београд, 2003.
- Ђурић-Милановић, Александра, „Мултикултурализам и религијски плурализам“, *Религија и толеранција*, Филозофски факултет – Центар за емпиријска истраживања религије, Нови Сад, вол. 8, бр. 14.
- Ступар, Милорад, „Светски поредак, глобализација и питање суверенитета“, *Филозофија и друштво*, Институт за филозофију и друштвену теорију, Београд, бр. 21/2003.
- <http://bs.wikipedia.org/wiki/Globalizacija>

Sonja B. Dragovic

IMPACT OF GLOBALIZATION STRENGTHENING OF NATIONALISM IN A MULTICULTURAL SOCIETY

Resume

Globalization is a process that has brought many changes in the relations between states in the international arena but also in relationships. It is a process that takes place at the global level but affects all aspects of human life, until the lowest personal and individual. The most important and biggest changes have been made in the globalization of culture, economy and politics. Some of these changes have been positive and good for the people but most of them only caused harm. The aspiration for unification of culture globalization, open markets and a weakening of the role of the state has led to the destruction of the existing culture and values, the spread of consumer society, weakening markets of less developed societies due to the inability to match the prices of subsidized products of developed countries and the transfer of political power and decision-making possession of multinational corporations. All this cumulatively caused even greater stratification of a society where the rich become richer and the poor, if we can say, poorer. By weakening the purchasing power of the people we have reduced demand for goods which, among other things, led to yet another economic crisis. In such situations, when it comes to the existence of the people, they turns back to their old habits, values and

compatriots because it is the only thing that is certain, and in such situations we have the awakening of nationalism.

Keywords: globalization, nationalism, identity, multiculturalism.

Овај рад је примљен 25. јануара 2013. а прихваћен за штампу на састанку Редакције 10. јуна 2013. године.